

References

1. *Metodika diahnostiki rivnia shkilnoi tryvozhnosti Filipsa* [Methods for diagnostics of level of school anxiety of Phillips]. Retrieved from <http://ped-kopilka.com.ua/psihologija/metodika-diahnostiki-urovnja-shkolnoi-trevozhnosti-filipsa.html>.
2. Sorokin, P. A. (1992). *Sotsyalnaia i kulturnaia dinamika* [Social and Cultural Dynamics]. In A. Yu. Sohomonov (Ed.), *Chelovek. Tsyvilyzatsiia. Obshchestvo*. Moscow: Politizdat.
3. Aliksieienko, T. F. (Ed.). (2012)/ *Sotsialni tsinnosti maloi hrupy shkoliariv* [Social values of a small group of schoolboys]. Kyiv: Pedahohichna dumka.
4. Lukashevich, N. P. & Tulenkov, N. V. (2006). *Sotsiologia. Zahalnyi kurs* [Sociology. General course]. Kyiv: Karavel. Retrieved from http://www.big-lib.com/book/8_Sociologiya_Zagalnii_kyrs/742_82_Zmist_i_harakterni_oznaki_socialnoi_vzaemodii.

УДК 378.015.31

І. О. Кучинська, м. Кам'янець-Подільський

ПРІОРИТЕТНІ НАПРЯМИ ВИХОВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У СУЧАСНОМУ ВИЩОМУ НАВЧАЛЬНОМУ ЗАКЛАДІ

У статті висвітлюються пріоритетні напрями змісту виховного процесу в сучасному ВНЗ. Підкреслено, що національно-патріотичні та громадянсько-демократичні орієнтири виховної діяльності в умовах сьогодення є найдоцільнішими та своєчасними. Акцентовється увага педагогічної громадськості на важливості забезпечення високого рівня освіченості і вихованості свідомого громадянина-патріота, здатного до засвоєння досягнень світової культури з урахуванням загальнонаціональних, етнічних особливостей, до участі у забезпеченні соціально-економічного розвитку країни.

Ключові слова: пріоритети, ціннісні орієнтири, напрями виховання, вища школа.

Проблематика ключових напрямів змісту виховного процесу у сучасному ВНЗ, безперечно, має актуальний і своєчасний характер. Сьогодні, коли на окремих окупованих територіях Донбасу і Криму педагоги стали носіями чужої нам виховної культури, виховна ідеологія дітей і молоді розглядається ними у контексті ціннісних національно-патріотичних і громадянських орієнтирів сусідньої держави (Росії – РФ),

першочерговим постає питання визначення домінуючих напрямів виховного процесу вищої школи України як завдань *стратегічного характеру*.

Зауважимо, що формування всебічно розвиненої особистості майбутнього фахівця вимагає здійснення цілеспрямованої виховної роботи в різних напрямках: моральному, правовому, антинаркогенному, екологічному, трудовому, патріотичному, національному, громадянському, економічному, естетичному, фізичному та ін. Реалізація змісту і завдань кожного з означених напрямів, як підкреслюють вчені І. Бех, О. Сухомлинська, М. Євтух, П. Вербицька, О. Вишневський, М. Боришевський, П. Гнатенко, Т. Потапчук, К. Чорна та інші, передбачає врахування специфіки майбутньої професійної діяльності фахівців, необхідних для цього людських, громадянських і професійних якостей. У суспільстві, яке заново переживає після революційних подій 2014 року формування громадянського сприймання себе, держави, свого місця у процесі будування демократичних відносин, студентська молодь (громадянський *потенціал* країни), враховуючи сьогоденні реалії, повинна формуватись і виховуватись в атмосфері громадянських та національно-патріотичних ціннісних орієнтирів тієї країни, громадянами якої вони є. Отже, *патріотичний, національний і громадянський* напрями виховної діяльності у сучасній вищій школі є пріоритетними й найактуальнішими, адже саме від цих ціннісних орієнтирів залежатиме світоглядне формування студентської молоді, її свідомий вибір значущих для себе й держави завдань і, що особливо важливо, вирішення їх у площині громадської, суспільної *відповідальності* за долю держави.

Мета статті – висвітлити пріоритетні напрями змісту виховного процесу у сучасному вищому навчальному закладі.

Вважаємо за доцільне підкреслити: надзвичайно важливо, щоб об'єднання різних етносів і регіонів України задля національного відродження, побудови й вдосконалення суверенної правової держави і громадянського суспільства здійснювалось саме на основі *демократичних цінностей*, які, у свою чергу, мають лежати в основі патріотичного та громадянського виховання студентської молоді. Переконані, серед *головних завдань* сьогодення постають: виховання патріотизму і національної самосвідомості, любові до свого народу, до України,

що виявляється у турботі про благо народу, у сприянні становленню й утвердженню України як незалежної, правової, демократичної, суверенної держави; утвердження високих ідеалів гуманістичної культури і демократичних взаємовідносин людей, захист гідності і честі своєї Батьківщини; створення гуманного і демократичного виховного середовища; сприяння становленню особистості в усіх її демократичних, гуманістичних, інтелектуальних і культурних проявах; розвиток самосвідомості, навчання проектування й реалізації особистісного життєвого вибору; формування демократичних і гуманістичних життєвих принципів та пріоритетів особистості українця; формування толерантного ставлення до інших культур і традицій; усвідомлення взаємозв'язку між ідеями індивідуальної свободи, прав людини та її громадянською відповідальністю; формування соціальної активності і професійної компетентності особистості на основі таких соціальних умінь: готовність до участі у процесах державотворення, здатність до спільного життя і співпраці в громадянському суспільстві, готовність взяти на себе відповідальність; здатність вирішувати конфлікти відповідно до демократичних принципів, здатність до самостійного життєвого вибору на основі гуманістичних цінностей; формування працелюбності особистості, відповідальності за свої дії; формування політичної та правової культури засобами громадянської освіти, яка дає знання про політичні системи і владу на всіх рівнях суспільного життя, про закони та законодавчі системи; виховання поваги до Конституції України, законодавства, державної мови, розвиток критичного мислення, що забезпечує здатність усвідомлювати та відстоювати особисту позицію в тих чи інших питаннях, уміння знаходити нові ідеї та критично аналізувати проблеми, брати участь у дебатах, уміння переосмислювати дії та аргументи, передбачати можливі наслідки дій та вчинків; уміння визначати форми та способи своєї участі в житті суспільства; спілкуватися з демократичними інститутами, органами влади, захищати і підтримувати закони та права людини, бути обізнаним зі способами соціального захисту; визнання й забезпечення в реальному житті прав людини як гуманістичної цінності та єдиної норми всіх людей без будь-яких дискримінацій, на чому будується відкрите, демократичне, громадянське суспільство; готовність у будь-яку хвилину стати на захист

національної держави Україна; закріплення в масовій свідомості громадян історично притаманних українському народові високих моральних цінностей, спрямованих на засвоєння кращих зразків вітчизняної та світової духовної спадщини; підтримка національних родинних цінностей в забезпеченні добробуту; запобігання поширенню інформації, яка містить елементи жорстокості, бездуховності, насильства, порнографії, пропагує тютюнопаління, наркоманію, пияцтво, анти-соціальну поведінку; впровадження в суспільну свідомість переваг здорового способу життя, формування національного культу соціально активної, фізично здорової, духовно багатой, заможної особистості; переконання у важливості всебічного гартування заради захисту національних цінностей, нації, громадянина Держави Україна.

Провідні ідеї сучасного виховання, як констатують педагоги С. М. Мартиненко, Л. Л. Хоружа, знайшли своє відображення у виховних завданнях, які передбачають виконання людиною трьох соціально-суспільних функцій: громадянина, працівника, сім'янина.

Виходячи із зазначеного, на сучасному етапі розвитку українського суспільства доцільно виокремити такі ключові напрями змісту виховного процесу (див. рис. 1)

Рис. 1. Ключові напрями змісту виховного процесу у ВНЗ

Вважаємо за доцільне акцентувати увагу педагогічної громадськості на важливості продовжити втілення концепції громадянського виховання як процесу оволодіння особистістю системою національних і загальнолюдських

цінностей, формування патріотизму, відповідальності за долю нації, Держави, розвитку психологічної готовності та практичної здатності людини служити інтересам Держави, робити свій внесок у реалізацію національної ідеї; вдосконалити роботу за програмою «Громадянське виховання та самовиховання особистості». Необхідно активізувати рух студентської молоді за збереження і примноження традицій Українського народу; сприяти міжнародному студентському обміну, а особливо надавати практичну допомогу учасникам проектів міжнародного молодіжного співробітництва. Працюючи із сучасною студентською молоддю, педагогам важливо підтримувати від природи притаманне людині прагнення до добра, правди і краси шляхом формування системи абсолютно вічних моральних цінностей, що мають універсальне значення та необмежену сферу застосування (доброта, правда, любов, чесність, гідність, краса, мудрість, справедливість та ін.). З метою забезпечення державної правової політики, формування правового світогляду студентства конче необхідно продовжувати правову освіту та виховання молоді; здійснювати заходи щодо профілактики правопорушень, з правової і психологічної підтримки студентів, які потрапили в складні соціальні умови. На наш погляд, в умовах сьогодення доцільно продовжувати проведення всеукраїнських олімпіад, конкурсів з правових знань серед студентської молоді; започаткувати міжнародний конкурс «Правова Україна» в якій би брали участь студенти не тільки юридичних, але й інших спеціалізацій. Переконані, це дало б можливість формування не тільки правової культури нашої молоді, але й також усвідомлення ціннісної значущості правового світогляду загалом.

Вважаємо за доцільне акцентувати увагу і на актуальності питання прищеплення студентам культури розумової праці, удосконалення інтелектуальної сфери і здібностей людини; розвитку соціальних почуттів (колективізму, господаря, відповідальності, обов'язку та дисципліни), виховання діловитості, підприємливості.

Неможливо обійти поза увагою й питання *військово-патріотичного* виховання молоді. Багато у цьому аспекті роблять кафедри військової підготовки. Доцільним та своєчасним в умовах сьогодення буде належне забезпечення проведення акцій «Герої вічно живі», «Кіборги – сучасні герої України»,

«Україна в серці моєму» та інші, на честь загиблих українців, що боронили свою державу від загарбників в різні історичні часи та в період сучасності. Кожен юнак повинен розуміти, що його головний обов'язок перед державою – це її захист та процвітання. Кожна молода людина повинна відчувати потребу й здатність бути захисником національних інтересів Вітчизни, бути духовно збагаченою та фізично здоровою особистістю. У контексті цих завдань необхідно формувати у студентів високі моральні, вольові і фізичні якості, готовність до високопродуктивної праці, сприяти всебічному розвитку організму, підтриманню усвідомлення необхідності регулярно займатися фізичною культурою і спортом; озброювати молодих людей знаннями про згубний вплив тютюну, алкоголю, наркотиків на організм людини і її діяльність; формувати у студентів психологічні гальма, які б утримували їх від уживання шкідливих речовин; прищеплювати непримиренність до їх вживання ровесниками, проводити відповідну виховну роботи. Сьогодні ми прагнемо сформувати особистість фізично здорову, духовно багату, патріотично спрямовану, яка реалістично мислить, здатна до вирішення тих завдань які ставить перед нею суспільство, країна.

Готуючи студентів як майбутню інтелігенцію до її культурно-виховної функції в суспільстві, необхідно створити сприятливі умови для формування їх високої культури. Виховання майбутніх спеціалістів повинно передбачати використання духовно-культурного потенціалу всіх навчальних дисциплін, які вивчаються у ВНЗ. Кожен семінар чи лекція, безперечно, має естетичний потенціал. Цьому слугують і творчий підхід до розв'язання пізнавального завдання, виразність слова викладача та студентів, відбір й оформлення наочного і роздавального матеріалу. Доцільно акцентувати увагу на важливості вивчати і поширювати в навчальних закладах досвід організації та проведення народних свят, обрядів, ритуалів та їх сучасних інтерпретацій; значущим є цілісний підхід до засвоєння студентами національної культури: вивчення історії, оволодіння естетичним багатством мови, увага до краси рідного краю. Очевидно, що з найсильніших факторів стійкого естетичного впливу в системі естетичного виховання молоді є природа, мальовнича краса рідного краю, Батьківщини загалом. Прагнення зробити свій край кращим, захист

середовища від забруднення, раціональне використання природних ресурсів, забезпечення населення екологічно чистими продуктами є також важливими факторами у процесі формування екологічно-громадянських ціннісних орієнтирів. Це, у свою чергу, дає можливість орієнтувати студентство на безпосередню участь у природоохоронній роботі; формувати свідому позицію щодо довкілля; розуміння природи як унікальної цінності та джерела матеріальних і духовних сил людини.

Зауважимо, що реалії сучасного політичного життя країни не залишаються поза увагою студентської молоді, яка бере в ньому активну участь. Тому формування політичної культури є одним з ключових завдань виховної діяльності у вищій школі. Вважаємо за доцільне підкреслити, що *політична культура* – це соціально обумовлений рівень розвитку особистості у сфері суспільно-політичної діяльності. Без сумніву, політично вихована людина вирізняється політичними поглядами і переконаннями, такими якостями, як громадянська зрілість, ідейна спрямованість особистості, відповідальність, політична грамотність та громадянський обов'язок. Нагадаємо, що *громадянськість* – це духовно-моральна цінність, світоглядно-психологічна характеристика людини, що зумовлена її державною самоідентифікацією, усвідомленням належності до конкретної країни. Політична культура, як складна особистісна освіта, дає можливість громадянину розвиватися у контексті державотворчих інтересів. Зазначимо, що політична культура має багатокomпонентну структуру. А саме:

- мотиви суспільно-політичної діяльності (політичні інтереси, політична допитливість, інтерес до суспільної роботи, організаторські здібності);
- політичні знання (знання філософії, законів суспільного розвитку; знання про природу, структуру політичної влади і державних органів; знання історії, політичного життя й основ економіки, знання поточної політики);
- політичні переконання (сплав ідейно-політичних знань і почуттів, що ґрунтується на єдності історичної пам'яті, політичного кругозору, політичної інформованості і позитивної спрямованості емоційної сфери особистості);

- політичне мислення (уміння дати оцінку політичним подіям, фактам, явищам; аналіз причин цих явищ і подій; уміння оцінити політичну ситуацію; вести політичну дискусію і прогнозувати її результат);
- політична активність (участь у суспільному житті країни; усвідомлення і реалізація цивільних прав та обов'язків; наявність навичок суспільно-політичної діяльності; готовність до захисту Батьківщини);
- політичний самоконтроль (співвіднесення свого способу життя з нормами суспільства; здатність контролювати об'єктивність політичних поглядів; політична принциповість, тобто відповідність поведінки політичним принципам).

У цьому контексті безперечно доцільним буде акцентування уваги на своєчасності та актуальності саме ідейно-політичного виховання нашого студентства.

Зазначимо, що ідейно-політичне виховання студентської молоді в умовах сьогодення повинно розглядатися з урахуванням (див. рис. 2):

- 1) мотивів (національні, суспільно-політичні);
- 2) потреб (моральні, громадянські, соціально-економічні);
- 3) ціннісних орієнтирів (культура соціально-політичних стосунків, державність, захист прав і свобод та ін.);
- 4) завдань виховання (формування політичного мислення, суспільної діяльності та ін.);
- 5) умов виховної діяльності (ідейна спрямованість цілей діяльності та ін.);
- 6) форм і методів виховної роботи (диспути, бесіди, лекції, гуртки, конкурси, вікторини та ін.).

Підкреслимо, що *ідейно-політичне виховання* студентської молоді – це цілеспрямований процес формування ідейних поглядів і переконань, потреб і мотивів суспільно-політичної діяльності, соціальної зрілості і активності. Воно покликане забезпечити високий рівень політичної культури особистості. У процесі ідейно-політичного виховання акцент робиться на окремих його аспектах. Так, одні звертають більше уваги на освітньо-інформаційний бік, інші – на мотиваційний, але не завжди належна увага приділяється формуванню політичного мислення, виробленню переконань, розвитку волі і рис характеру.

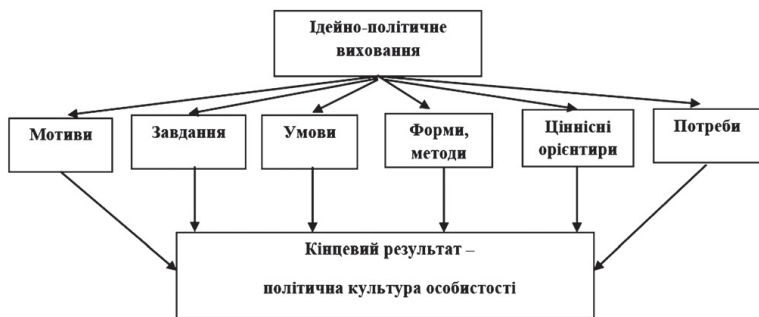

Рис. 2. Ключові аспекти
ідейно-політичного виховання особистості

Сучасне студентство потребує розширеного аналізу основних політичних подій (не тільки у межах власної держави, але й за кордоном), які впливають на формування громадянської позиції молоді. У зв'язку з цим гостро постає проблема визначення й обґрунтування завдань ідейно-політичного виховання. До таких завдань належать:

- формування соціально-ціннісних орієнтирів; мотивів суспільно-політичної діяльності;
- розвиток активної соціальної позиції;
- вироблення ідейно-політичних поглядів і переконань;
- формування культури політичного мислення;
- уміння аналізувати власну діяльність; самоконтроль.

Звичайно, кожний історичний період висвітлює певну ідеологію, ціннісні орієнтири, мотиви і потреби виховної діяльності. Сучасним науковцям, розглядаючи виховну спадщину минулого, необхідно акцентувати увагу на тих ідеях виховання, які і в умовах сьогодення можуть стати корисними щодо формування політичної культури молодого покоління. Але цілком очевидно, що ці ідеї формування політичної культури молоді повинні розглядатися у контексті громадянських, демократичних, патріотичних ціннісних орієнтирів, національних інтересів держави.

Як зазначає академік І. Д. Бех («Виховання особистості»), нині перед вищою школою стоїть дилема: або «штампування» функціонерів, або розвинена особистість. Від вибору у цій ситуації залежить місце і місія вищої освіти в суспільстві: у першому випадку вища освіта буде позаду суспільства,

у другому – забезпечуватиме його розвиток. Цей вибір і визначає спрямованість реформи вищої освіти.

Вважаємо за доцільне у цьому аспекті підкреслити і роль педагога, який повинен, на наш погляд:

- вміти жити в реальному світі, об'єктивно сприймати факти і працювати з ними; долаючи прагнення сховатися за систему власних психологічних захистів;
- орієнтуватися у будь-якій ситуації на сутнісні аспекти, визначати її психолого-педагогічні основи, передбачати прямі й опосередковані наслідки кожного свого рішення і вчинку, об'єднувати окремі події в насичені єдиним смислом системи;
- на вдаватися до демагогічних гасел, не підміняти справу словами, а робити її надійно, з повною віддачею;
- бути патріотом своєї країни, дбати про її інтереси, прагнути виховати достойних особистостей.

За сучасних умов ми повинні усвідомити, що саме Державність, Духовність, Громадянськість і Патріотичність є ключовими ціннісними орієнтирами у процесі виховання студентської молоді – потенціалу країни. Прагнення сучасної педагогічної громади акцентувати увагу на ключових напрямках змісту виховного процесу у вищій школі України (національно-патріотичному, громадянсько-демократичному, військовому, духовному, правовому, ідейно-політичному), безперечно, є одним із важливих стратегічних завдань сьогодення.

Література

1. Бех І. Д. Виховання особистості : у 2 кн. Кн. 1: Особистісно-орієнтований підхід: теоретико-технологічні засади / І. Д. Бех. – К. : Либідь, 2003. – 280 с.
2. Бех І. Д. Виховання особистості : у 2 кн. Кн. 2: Особистісно-орієнтований підхід: науково-практичні засади / І. Д. Бех – К. : Либідь, 2003. – 344 с.
3. Боришевський М. Виховання громадянської свідомості особистості / М. Боришевський // Пед. газ. – 2001. – № 5 (83), травень. – С. 5.
4. Вербицька П. Громадянське виховання молоді в добу демократичного оновлення України / П. Вербицька // Пед. пошук. – 2000. – № 1. – С. 11–15.
5. Вишневський О. Сучасне українське виховання (система цінностей) / О. Вишневський. – Львів. – 1999. – 15 с.

6. Кремень В. Г. Національна освіта як соціокультурне явище / В. Г. Кремень // Освіта і наука України: шляхи модернізації: (Факти, роздуми, перспективи). – К. : Грамота, 2003. – С. 20–34.
7. Кучинська І. О. Громадянське виховання в Україні: минулий досвід та сучасні потреби : навч. посіб. / І. О. Кучинська. – Кам'янець-Подільський : видавець ПП Зволейко Д. Г., 2015. – 112 с.
8. Мартиненко С. М. Загальна педагогіка : навч. посіб. / С. М. Мартиненко, Л. Л. Хоружа. – К. : МАУП, 2002. – 176 с.
9. Чорна К. Основні проблеми та напрями виховання молодого громадянина незалежної України / К. Чорна // Нові технології виховання : зб. наук. ст. – К., 1995. – С. 28–32.

И. О. Кучинская

Приоритетные направления воспитательной деятельности в современном высшем учебном заведении

Каменец-Подольский национальный университет
имени Ивана Огиенко (61, ул. Огиенко, Каменец-Подольский,
Хмельницькая обл., Украина)

В статье рассмотрены приоритетные направления содержания воспитательного процесса в современном ВУЗе. Подчеркивается, что национально-патриотические и гражданско-демократические ориентиры воспитательной деятельности в условиях настоящего времени являются наиболее целесообразными и своевременными. Акцентируется внимание педагогической общественности на важности обеспечения высокого уровня образованности и воспитанности сознательного гражданина – патриота, способного к усвоению достижений мировой культуры с учетом общенациональных, этнических особенностей, к участию в обеспечении социально-экономического развития страны.

Ключевые слова: приоритеты, ценностные ориентиры, направления воспитания, высшая школа.

I. O. Kuchynska

Priority Directions of Educational Activity in the Modern University

Ivan Ohienko Kamianets-Podilskyi National University
(61 Ivan Ohienko Str., Kamianets-Podilskyi, Ukraine)

The article highlights the priorities of educational activities in the modern university. It is emphasized that the national-patriotic and civic, democratic directions of educational activity in the conditions of the present time are

the most appropriate and timely. The attention of the teaching community is focused on the importance of ensuring a high level of education and training of a conscious citizen-patriot, capable of mastering the achievements of world culture, with national, ethnic characteristics taken into account, to participate in the provision of socio-economic development of the country.

The author updates the spiritual, ethical, aesthetic, legal, military, patriotic, ideological and political, preventive, of healthy lifestyle, environmental, economic trends of youth education in the conditions of modern realities. She underlines the priority of national, democratic, social, civic, governmental, political, moral, and patriotic values in the process of formation of modern student's worldview.

Keywords: priorities, values, education trends, high school.

References

1. Bekh, I. D. (2003). *Vykhovannia osobystosti* [Education of personality]: Vol. 1. Osobystisno oriientovanyi pidkhd: teoretyko-tekhnologichni zasady. Kyiv: Lybid.
2. Bekh, I. D. (2003). *Vykhovannia osobystosti* [Education of personality]: Vol. 2. Osobystisno oriientovanyi pidkhd: naukovopraktychni zasady. Kyiv: Lybid.
3. Boryshevskyi, M. (2001, May). *Vykhovannia hromadianskoi svidomosti sobystosti* [Education of civic consciousness of personality]. *Pedahohichna Hazeta*, 5 (83), 5.
4. Verbytska, P. (2000). *Hromadianske vykhovannia molodi v dobu demokratychnoho onovlennia Ukrainy* [Civil education of youth in the age of democratic renewal of Ukraine]. *Pedahohichniy poshuk*, 1, 11–15.
5. Vyshnevskyi, O. (1999). *Suchasne ukrainske vykhovannia (systema tsinnosti)* [Modern Ukrainian education (system of values)]. Lviv.
6. Kremen, V. H. (2003). *Natsionalna osvita yak sotsiokulturne yavyshe* [National education as a socio-cultural phenomenon]. In *Osvita i nauka Ukrainy: shliakhy modernizatsii: (Fakty, rozdumy, perspektyvy)*. Kyiv: Hramota.
7. Kuchynska, I. O. (2015). *Hromadianske vykhovannia v Ukraini: mynulyi dosvid ta suchasni potreby* [Civic education in Ukraine: Past experience and current needs]. Kamianets-Podilskyi: Vydavets PP Zvoleiko D. H.
8. Martynenko, S. M., & Khoruzha, L. L. (2002). *Zahalna pedahohika* [General pedagogy]. Kyiv: MAUP.
9. Chorna K. (1995). *Osnovni problemy ta napriamy vykhovannia molodoho hromadianyna nezaleznoi Ukrainy* [Main problems and directions of education of the young citizen of an independent Ukraine]. In *Novi tekhnologii vykhovannia* (pp. 28–32). Kyiv.